

Fiskālās disciplīnas
padome

POLITISKO PARTIJU FISKĀLĀ ATBILDĪBA

Ziņojums par 2018. gada partiju
aptaujū par fiskālās disciplīnas
jautājumiem

ANOTĀCIJA

Padome aicināja politiskās partijas piedalīties aptaujā, lai atbilstoši starptautiskajai pieredzei priekšvēlēšanu solījumus nostiprinātu ar fiskālās ietekmes aprēķiniem. Latvijā pirmo reizi politisko partiju eksperti centās novērtēt politisko iniciatīvu ietekmi uz budžeta izdevumiem un ieņēmumiem. Aprēķinu pamatā tika izmantots vienots makroekonomisko un fiskālās politikas prognožu ietvars, balstoties uz Latvijas Stabilitātes programmu 2018.-2021. gadam. Iesniedzot anketu, politiskās partijas apliecināja savu fiskālo atbildību, domājot gan par līdzsvarotu budžetu, gan valsts parāda samazināšanas iespējām. Tās partijas, kuras iesniedza viedokļu vēstules arī var vērtēt pozitīvi, jo tajās bija pausts atbalsts aptaujai, vienlaikus aicinot Padomi citās reizēs stiprināt anketas metodoloģisko pusi un datu iesniegšanai paredzēt ilgāku laiku. Ziņojuma noslēgumā Padome vērtē arī partiju publiskotās 4000 zīmju programmas, secinot, ka tajās dominē izdevumu puses priekšlikumi, lai gan lielākais izaicinājums būtu atrast ilgtspējīgus ieņēmumus izdevumu prioritāšu segšanai. Arī ikgadējā iedzīvotāju aptauja palīdzēja nostiprināt domu, ka iedzīvotājiem ir svarīgi, lai budžets būtu sastādīts kopīgās sabiedrības interesēs, un nodrošinātu izaugsmes un ekonomiskās stabilitātes nepārtrauktību.

Jānis Platais, Dace Kalsons

Pētījums 03/2018

Saturs

Saīsinājumi	3
Kopsavilkums.....	4
Kāpēc Padome veic politisko partiju aptauju par fiskālās disciplīnas jautājumiem?	6
Starptautiskā pieredze.....	6
Kā tika organizēta aptauja?	6
Iedzīvotāju prioritātes partiju solījumos: sabiedrības intereses un solījumu realitātes sajūta	7
Latvijas Stabilitātes programmas 2018.-2021. gadam izmantota par ekonomikas un fiskālā ietvara bāzes scenārija pamatu	8
Mēreni silta ekonomikas izaugsme un inflācija	8
Budžeta izdevumi un ieņēmumi, un negatīva bilance (deficīts).....	9
Valsts parāda līmenis nemazinās.....	9
Partiju politiskā piedāvājuma fiskālās ietekmes salīdzinājums pret bāzes scenāriju	10
Budžeta bilances pārmaiņas: no milzu deficīta līdz nelielam pārpalikumam.....	10
Valsts parāda līmeņa pārmaiņas: tomēr vairāk to, kas spēs mazināt parādu.....	11
Nodokļu iekasējamība uzlabosies	13
Izdevumu prioritātes: uzsvars uz sociālo aizsardzību	14
Ieņēmumu pasākumu politisko partiju piedāvājums	15
Budžetā tiks veidotas rezerves	16
Ir izpratne par fiskālajiem riskiem.....	16
Salīdzinošie partiju rezultāti, ja iesniegta tikai viedokļa atbilde – procedurāli korekti.....	16
Fiskāli būtiski jautājumi politisko partiju programmās	16
Nākamie soļi.....	17
Izmantotā literatūra.....	19
1. pielikums. Politisko partiju priekšlikumu kopsavilkums: budžeta bilances un valsts parāda izmaiņas	20

Saīsinājumi

CPB	Nīderlandes Ekonomiskās politikas analīzes birojs (<i>Central Planbureau Netherlands Bureau for Economic Policy Analysis</i>)
ES	Eiropas Savienība
FDL	Fiskālās disciplīnas likums
IKP	iekšzemes kopprodukts
JKP	Jaunā konservatīvā partija
JV	Jaunā Vienotība
KPV	Politiskā partija "KPV LV"
Nacionālā apvienība	Nacionālā apvienība "Visu Latvijai!"-"Tēvzemei un Brīvībai/LNNK"
NSL	No sirds Latvijai
Padome	Latvijas Republikas Fiskālās disciplīnas padome
Progresīvie	Politiskā partija "PROGRESĪVIE"
Saskaņa	"Saskaņa" sociāldemokrātiskā partija
ZZS	Zaļo un Zemnieku savienība

Kopsavilkums

¹Vairākās pasaules valstīs ir nostiprinājusies prakse veikt dažādu partiju politiskā piedāvājuma fiskālās ietekmes vērtējumu. Eiropā būtiskāko pieredzi ir uzkrājusi, Nīderlandes Neatkarīgā fiskālā iestāde – Nīderlandes Ekonomiskās politikas analīzes birojs (*Central Planbureau Netherlands Bureau for Economic Policy Analysis*) (CPB). Ņemot vērā šo pieredzi, arī Fiskālās disciplīnas padome (Padome) 2018. gada pavasarī vērsās pie Latvijas politiskajām partijām ar aicinājumu piedalīties aptaujā par fiskālo disciplīnu un fiksēt partiju nodomus turpmākajiem četriem gadiem. FDL uzliek par pienākumu Padomei vērtēt gan budžeta plānus, gan budžeta plānu izpildi, savukārt šāda partiju aptauja veicina tuvāku izpratni par sagaidāmo nākamās Valdības deklarāciju un tās prioritātēm.

Papildu informācijai tika izmantotas arī ikgadējās iedzīvotāju aptaujas iespējas, ko īstenoja pētījumu centrs SKDS, Padome tajā ietvēra trīs papildu jautājumus par politisko partiju darbu budžeta jomā. Iedzīvotāju sniegtās atbildes ļauj vērtēt, kā iedzīvotājs redz politiķu darbu budžeta veidošanā un politiķu solījumus vēlēšanu periodā. Aptauja liecina, ka iedzīvotāji sagaida tādu valsts budžetu, kas atbilstu sabiedrības interesēm un spētu nodrošināt ekonomikas stabilitāti. Budžeta procesā iedzīvotāji pozitīvi vērtē ministriju ikgadējās izdevumu atskaites, savukārt negatīvu iedzīvotāju novērtējumu saņem šauru interešu lobisms.

2018. gada 25. aprīlī Padome nosūtīja uzaicinājumus politiskajām partijām piedalīties aptaujā par fiskālo disciplīnu. Periodā no 22. maija līdz 13. jūnijam tika veiktas intervijas ar septiņām partijām², tām sniedzot informāciju par anketas aizpildīšanas metodoloģisko pusi. Līdz 7. augustam aptaujā atbildes iesniedza septiņas partijas, t.sk. piecas no tām nodrošināja aizpildītus MS Excel failus. Pētījumā nav iekļauta analīze par Jaunās Vienotības iesniegto anketu, kura tika saņemta pēc noteiktā termiņa. Tomēr tā tiks publicēta kopā ar citām anketām.

Partiju saraksts anketu iesniegšanas secībā:

- Jaunā konservatīvā partija
- Nacionālā apvienība "Visu Latvijai!"-"Tēvzemei un Brīvībai/LNNK"
- Zaļo un Zemnieku savienība (viedokļa vēstule)
- No sirds Latvijai
- "Saskaņa" sociāldemokrātiskā partija (viedokļa vēstule)
- Attīstībai/Par!
- Progresīvie
- Politiskā partija "KPV LV" (viedokļa vēstule pēc termiņa – 9.augustā)
- Jaunā Vienotība (anketa iesniegta pēc termiņa – 13.augustā)

Šāda partiju atsaucība liecina par viņu fiskālo atbildību un attieksmi pret fiskālās disciplīnas jautājumiem. Ziņojumā lasītājam tiek piedāvāts vērtēt piecu anketēto partiju attieksmi par (i) līdzsvarota budžeta veidošanu, (ii) valsts parāda līmeņa ilgtspēju, (iii) nodokļu pret IKP līmeņa izmaiņām un

¹ Ziņojumā pausts autoru – Padomes priekšsēdētāja un darbinieces – viedoklis, kas ne vienmēr atspoguļo Padomes oficiālo viedokli. Autori uzņemas atbildību par pieļautajām kļūdām un neprecizitātēm. E-pasta adrese: janis.platais@fdp.gov.lv un dace.kalsone@fdp.gov.lv. Šis ziņojums ir politisko partiju aptaujas kopsavilkums un arī otrais apskats par iedzīvotāju viedokli par budžeta disciplīnu. Pirmais ziņojums tika publicēts 2018. gada jūnijā. Autori izsaka pateicību par sadarbību projekta gaitā Padomes biedriem: Andžam Ūbelim, Ingaram Eriņam, Mortenam Hansenam, Ulo Kāsikam; Padomes esošajiem un bijušajiem darbiniekiem: Agnesei Vaivadei, Elīnai Luckai, Emīlam Ķīlim un Viktoram Migliniekam; Ekonomistu apvienībai 2010, sniedzot vērtīgus komentārus pilotsemināra laikā 2018. gada 28. februārī; Saeimas Budžeta un finanšu (nodokļu) komisijai, tiekoties 2018. gada 17. aprīlī; Latvijas politiskām partijām interviju gaitā, saņemot tūlītēju atgriezenisko saiti par aptaujas anketu: Attīstībai/Par!, KPV, ZZS, Saskaņai, JKP, NSL un Progresīvajiem; CPB kolēģiem par vērtīgiem praktiskajiem padomiem. Pateicamies arī Jaunajai Vienotībai par anketas iesniegšanu, lai gan to nespējām iekļaut šajā apskatā.

² Intervijas noritēja 2018. gada 22. maijā ar Attīstībai/Par! un KPV, 23. maijā ar ZZS, 25. maijā ar Saskaņu, 29. maijā ar JKP, 31. maijā ar NSL un 13. jūnijā ar Progresīvajiem.

ieņēmumu pasākumiem, (iv) nozaru prioritātēm, kā arī (v) rezervju veidošanas un (vi) risku novērtēšanas jautājumiem.

Padome nevērtēja partiju reformu saturu un kā galveno novērojumu fiskālās disciplīnas jomā jāatzīmē, ka visas anketētās partijas atbalsta lielāku vai mazāku fiskālo rezervju veidošanu, kā arī visas partijas piedāvāto izmaiņu rezultātā nodrošinātu budžeta bilanci ne sliktāku kā -3% no IKP. Trim partijām izdodas ievērot Fiskālās disciplīnas nosacījumus par -0,5% no IKP. Teju visas partijas arī paredz aktīvāku parāda sloga mazināšanu un vērtē papildu riskus, kas var atstāt iespaidu uz valsts budžeta mērķu sasniegšanu.

- Budžeta bilances četru gadu kumulatīvā ietekme atbildēs svārstās no 2,5 miljardu eiro deficīta līdz 25,5 milj. eiro pārpalikumam, jeb vidēji no 1,8% no IKP deficīta gadā līdz caurmērā sabalansētam budžetam nākamo četru gadu laikā.
- Parāda līmenis 2022. gada beigās partiju atbildēs svārstās no 36,8% no IKP līdz pat 34,0% no IKP.
- Nodokļu iekasējamībā visas partijas redz straujāku pieaugumu pret esošo bāzes scenāriju no 30,4% līdz pat 34,3% no IKP 2022. gadā. Ieņēmumu pasākumos partijām neiezīmējās vienotas tendences un piedāvājumu veido dažādi priekšlikumi ieņēmumu stiprināšanai.
- Izskatot nozaru prioritātes jāatzīmē, ka visām partijām svarīga ir sociālās aizsardzības joma, taču neviena nav norādījusi interesi par vides aizsardzības jomu. Te gan taisnībai jāpiebilst, ka divām partijām dabas aizsardzības pasākumi bija minēti ieņēmumu pusē.
- Fiskālās rezerves paredz veidot visas partijas, kā arī papildu risku apzināšana ir visu partiju redzes lokā, izņemot Nacionālo apvienību, kas no savas kā galveno prioritāti norāda valsts aizsardzības jomu.

Analizējot ZZS un Saskaņas sniegtos viedokļus, Padome pozitīvi atzīmē abu partiju atbildīgo un procedurāli precīzo pieeju Latvijas valsts fiskālajam ietvaram, tomēr vienlaikus uzskata, ka kvantitatīvi izteikti priekšlikumi būtu sabiedrības ieguvums skaidrākai kopainas vērtēšanai.

Analizējot pārējo partiju pieejamās programmas Centrālās vēlēšanu komisijas mājaslapā, lielākoties var konstatēt plaši uzskaitītus izdevumu pasākumus vai būtisku budžeta ieņēmumu samazinājumu, diemžēl nenorādot adekvātus finansēšanas avotus. Varam atzīmēt, ka tās politiskās partijas, kas iesniedza anketas, bija daudz vairāk iedziļinājušas atbildīga budžeta procesa detaļās un vairāk domājušas par iespējām sabalansēt izdevumu prioritātes ar smagām izvēlēm, veidojot budžeta ieņēmumu daļu.

Padome sagaida komentārus un kritiku par veikto aptauju, kā arī priekšlikumus tās uzlabošanai, ja veidosies atbalsts šādas sadarbības turpināšanai. No līdzšinējās sadarbības varam secināt, ka atkārtotajai aptaujai būs daudz svarīgāk pievērst uzmanību savlaicīgākai politisko prioritāšu formulēšanai un plašākai diskusijai par to fiskālās ietekmes reālu vērtējumu.

Kāpēc Padome veic politisko partiju aptauju par fiskālās disciplīnas jautājumiem?

Pieaugot fiskālās disciplīnas nozīmei valsts politikas formēšanā un īstenošanā, ir ļoti svarīgi, lai politiskie lēmumi saskaņotos ar valsts finanšu iespējām. Daudzas labas politiskās iniciatīvas ir grūti īstenot, jo budžetā nepietiek brīvu līdzekļu šo iniciatīvu ieviešanai. Arī pieņemt lēmumus budžeta ieņēmumu palielināšanai ir izrādījies grūtāk, nekā sākotnēji cerēts.

2018. gada pavasarī, izmantojot Saeimas vēlēšanu gada iespējas, Padome aicināja arī Latvijas politiskās partijas iesaistīties līdzīgā aptaujā ar mērķi fiksēt partiju nodomus turpmākajiem četriem gadiem. FDL uzliek par pienākumu Padomei vērtēt gan budžeta plānus, gan budžeta plānu izpildi, savukārt šāda partiju aptauja veicina tuvāku izpratni par sagaidāmo nākamās Valdības deklarāciju un tās prioritātēm.

Padome sagaidīja, ka politiskās partijas pacentīsies veikt vērtējumu savām politiskajām iniciatīvām, rēķinoties ar to, ka daudzas no prioritātēm, kuru ieviešanu sagaida vēlētāji, var izrādīties ar nopietnām izmaksām. Fiskālās disciplīnas likums (FDL) un Latvijas saistības Eiropas Savienībā nepieļauj budžeta deficīta un izdevumu pieauguma apmēriem pārsniegt noteiktos ierobežojumus.

Starptautiskā pieredze

Pieredze aprēķināt politisko partiju svarīgāko iniciatīvu fiskālo ietekmi ir veidojusies daudzās pasaules valstīs, tomēr visplašāk tā ir izvērsusies Austrālijā, Jaunzēlandē un ASV. Šāda prakse ir ļāvusi vēlētājiem saprast politikas izmaiņu iespējamo ietekmi gan uz nodokļu maksājumiem gan arī sabiedriskajiem pakalpojumiem un transfertiem, kurus finansē caur budžeta izdevumiem.

Eiropā visplašāk šī prakse ir veidojusies Nīderlandē. 1986. gadā trīs politiskās partijas vērsās pie Nīderlandes neatkarīgās fiskālās institūcijas (CPB) ar lūgumu novērtēt vēlēšanām iesniegtās partiju programmas (CPB 2017a). Ar to iesākās CPB jau vairāk nekā trīsdesmit gadus īstenotais darbs, kas palīdz sabiedrībai novērtēt partiju nodomus turpmākajam parlamenta darba periodam. Partiju programmu novērtējumu ziņojumi palīdz izvērtēt gan īstermiņa efektus uz gadskārtējo un vidēja termiņa budžeta ietvaru, gan ietekmi uz makroekonomikas rādītājiem, gan arī iespējamus ilgtermiņa efektus Nīderlandes tautsaimniecībai (CPB 2017b). Pagājušā gadā šajā kopdarbā iesaistījās jau 11 politiskās partijas.

Nīderlandē vidēja termiņa budžeta ietvara laika grafiks saskan ar politisko ciklu. Pēc vēlēšanām, veidojoties valdības koalīcijai, tiek veidots arī vidēja termiņa budžeta ietvars, kura izpilde turpinās līdz nākamajām nacionālajām vēlēšanām.

Kā tika organizēta aptauja?

Padome uzrunāja politiskās partijas dalībai aptaujā atsevišķā sēdē Saeimas Budžeta un finanšu (nodokļu) komisijā, uzrunājot Saeimā pārstāvētās politiskās partijas un atsevišķi uzaicinot ar e-pasta starpniecību pārējās politiskās partijas ierasties uz informatīvo semināru, kura video ir pieejams arī Padomes mājaslapā. Šo sanāksmju laikā Padome politisko partiju pārstāvjus iepazīstināja ar pieeju aptaujai un Padomes izstrādāto modeli MS Excel failā.

Politiskās partijas tika aicinātas izvērtēt to politiskās prioritātes, ņemot vērā to ietekmi uz budžeta izdevumiem vai budžeta ieņēmumiem, kā arī vērtēt budžetā iekļaujamo rezervju apjomu un iespējamus fiskālos riskus, kuri varētu ietekmēt valsts spējas sasniegt nospraustos fiskālos mērķus.

Padome tikās ar politisko partiju pārstāvjiem individuāli, lai palīdzētu veidot pieejas vienkāršotai prioritātes pasākumu ietekmes vērtēšanai un Excel tabulu aizpildīšanai. Kā gala termiņš atbildes iesniegšanai tika noteikts 2018. gada 7. augusts, kas laika ziņā sakrīt ar pēdējo datumu deputātu kandidātu sarakstu un īso (4000 zīmju) programmu iesniegšanai Centrālajā vēlēšanu komisijā. Šo datumu saskaņošana bija veikta ar nolūku koordinēt svarīgākās politisko partiju prioritātes ar to fiskālās ietekmes vērtējumu.

Padome iespēju robežās centās izvairīties no darbībām, kuras radītu atsevišķām politiskajām partijām priekšrocības salīdzinot ar citiem. Sakarā ar to informācija par aptaujas gaitu un vispārēja rakstura jautājumiem tika izplatīta Padomes mājaslapā atsevišķā sadaļā³.

Iedzīvotāju prioritātes partiju solījumos: sabiedrības intereses un solījumu realitātes sajūta

Gatavojoties politisko partiju aptaujai Padome ņēma vērā arī sabiedriskās domas aptauju rezultātus. Izmantojot ikgadējās iedzīvotāju aptaujas iespējas, ko īstenoja pētījumu centrs SKDS (SKDS 2018⁴), Padome tajā ietvēra trīs papildu jautājumus par politisko partiju darbu budžeta jomā. Iedzīvotāju sniegtās atbildes ļauj vērtēt, kā iedzīvotājs redz politiķu darbu budžeta veidošanā un politiķu solījumus vēlēšanu periodā.

Iedzīvotājam, iejutoties politisko lēmumu pieņēmēja lomā, kā svarīgākie mērķi valsts budžeta veidošanā bija spēt ar valsts budžetu kā instrumentu nodrošināt, pirmkārt, stabilu ekonomikas attīstību; otrkārt, minimālās darba algas palielināšanu un, treškārt, bezdarba samazināšanu. Bezdarbs un stabilitātes trūkums ir eksistenciāli draudi, kurus daudzi iedzīvotāji piedzīvoja vēl nesenās krīzes gados, un līdz ar to no piedāvātajiem variantiem aptaujā tieši tie tika atzīmēti kā prioritāri.

Iedzīvotājiem tika jautāts par to, kas viņiem patīk un kas neapmierina budžeta pieņemšanas procesā. Lielāko atzīnību ieguvis ministriju pienākums un prakse atskaitīties par to, kā ir tērēta iepriekšējo gadu budžeta nauda. Savukārt kā kaitinošākā tika izvēlēta deputātu prakse lobēt savas un interešu grupu vajadzības.

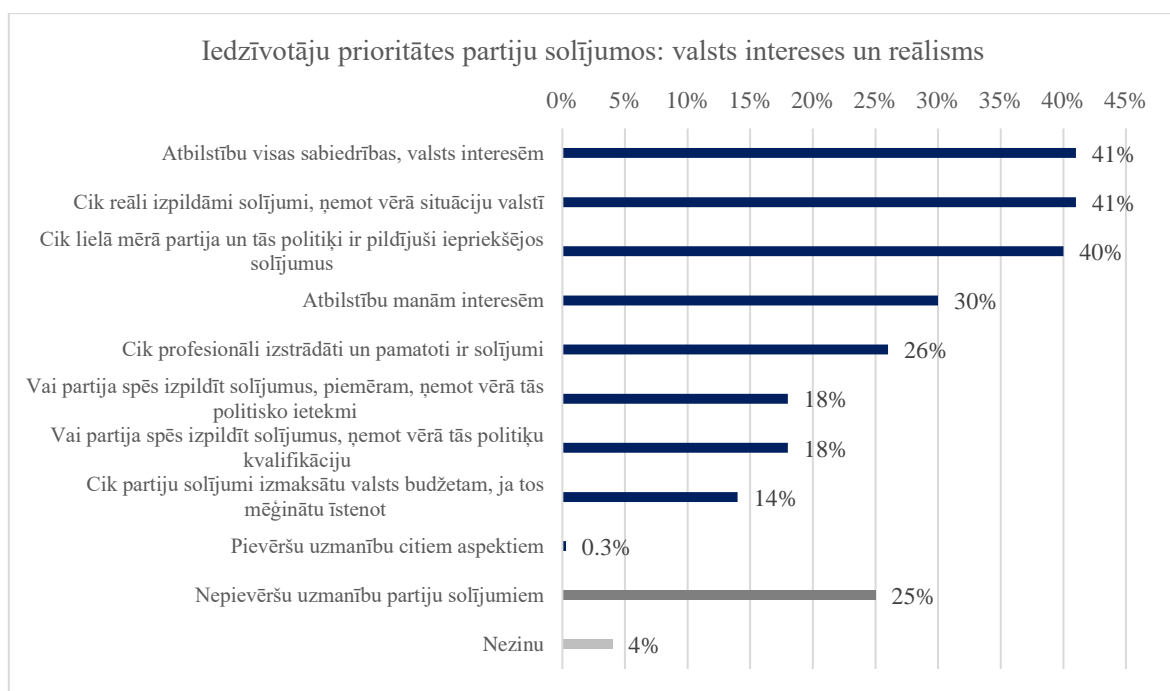
Iedzīvotāju vērtējums attiecībā par pozitīvo un negatīvo valsts budžeta veidošanas procesā ir saistīts ar vēlmi pēc budžeta, kas ir kopīgi veidots un kura pārdales funkciju parlamentam jāspēj īstenot godīgā manierē. Ministriju atskaitīšanās par izlietojumu – kā pozitīvais un parlamenta deputātu nekaunīgs, šaurs lobisms – kā negatīvais, iedzīvotāju skatījumā par to liecina.

Vistuvāk ziņojuma tēmai bija aptaujas jautājums par politisko partiju solījumu vērtējumu no iedzīvotāju puses. Trīs dominējošie kritēriji ir, pirmkārt, politisko partiju solījumu atbilstība visas sabiedrības un valsts interesēm; otrkārt, politisko partiju solījumu reālisms, ņemot vērā situāciju valstī un, treškārt, cik lielā mērā partija un tās politiķi ir pildījuši iepriekšējos solījumus (sk. 1. attēlu).

Iedzīvotāju izvēlēto atbilžu biežums ļauj secināt, ka galvenā vērtība ir sabiedrības intereses (pret šauru interešu lobismu) un tālāk jau seko divi realitātes pārbaudes kritēriji – gan solījumu sasaiste ar esošo ietvaru, gan arī tas, vai iepriekšējās reizēs solītais ir īstenots.

³ Aptaujas gaita un visa informācija pieejama Padomes mājaslapā šeit: <http://fdp.gov.lv/politisko-partiju-aptauja-par-fiskalas-disciplinas-jautajumiem>

⁴ SKDS aptaujas pilnā prezentācija pieejama Padomes mājaslapā šeit: http://fdp.gov.lv/files/uploaded/20180817_aptaujas_kopsavilkums_SKDS.pdf

1. attēls. Atbildes uz jautājumu: "Kad Jūs izvērtējat partiju solījumus, kuri četri aspekti no šajā kartītē minētajiem Jums šķiet vissvarīgākie, kam Jūs vienmēr pievērsat uzmanību?", % no visiem respondentiem. Avots: SKDS aptauja, 2018.

Aptauja liecina, ka iedzīvotāji sagaida tādu valsts budžetu, kas atbilstu sabiedrības interesēm un spētu nodrošināt ekonomikas stabilitāti. Kā pozitīvas atzīmē ministriju ikgadējās izdevumu atskaitēm, savukārt negatīvu iedzīvotāju novērtējumu saņem šauro interešu lobisms. No pirmā ziņojuma par iedzīvotāju aptauju (Kalsone 2018) jāmin arī tas, ka gadījumos, ja būtu nepieciešams samazināt valsts budžeta deficītu, iedzīvotāji pārliecinoši dod priekšroku izdevumu samazināšanai, nevis nodokļu palielināšanai.

Latvijas Stabilitātes programmas 2018.-2021. gadam izmantota par ekonomikas un fiskālā ietvara bāzes scenārija pamatu

Lai visām politiskajām partijām nodrošinātu vienādus sākuma nosacījumus, ekonomikas un fiskālais ietvars tika balstīts uz to, kādu to Valdība pieņēma 2018. gada aprīlī Latvijas Stabilitātes programmā 2018.-2021. gadam (Stabilitātes programma 2018). Turpinājumā ilustratīvi galvenie pieņēmumi par ekonomikas izaugsmi, inflāciju, budžeta izdevumiem un ieņēmumiem, deficītu un parāda līmeni.

Mēreni silta ekonomikas izaugsme un inflācija

2018. gada pavasarī ekonomikas prognožu rādītāji saglabāja savu piesardzību, tomēr jau pavasarī bija jūtams 2018. gada ekonomikas *siltums*, un tekošās prognozes tika pozitīvi koriģētas. 1. tabulā ir ietverta informācija, atbilstoši 2018. gada augustā spēkā esošajam oficiāli apstiprinātajam makroekonomikas ietvaram. Prognozes tiks atjaunotas vēlāk rudenī, respektējot Saeimas vēlēšanu gada nobīdīto grafiku budžeta izstrādei.

Neskatoties uz to, ka politiskās partijas aptaujas gaitā informēja, ka viņu ekspertiem varētu būt atšķirīgs redzējums par ekonomikas attīstību to politikas ieviešanas rezultātā, visas aptaujā piedalījušās partijas atbildīgi sekoja vienotajam ekonomikas un fiskālās attīstības bāzes scenārijam, kas tika sagatavots aptaujas nolūkiem.

	2018	2019	2020	2021
Reālā IKP izaugsme	4,0	3,4	3,0	2,9
Nominālā IKP izaugsme	7,2	6,5	5,8	5,4
Inflācija	2,8	2,4	2,1	2,1
IKP deflators	3,1	3,0	2,7	2,5
Potenciālā IKP izaugsme	3,4	3,4	3,3	3,3
Izlaižu starpība	1,1	1,0	0,7	0,3

1. tabula. Padomes apstiprinātie makroekonomikas prognožu rādītāji 2018. gada 14. februārī. Avots: Padomes starpziņojums par Latvijas Stabilitātes programmu 2018-2021. gadam (Starpziņojums 2018).

1. tabulas noslēdzošais rādītājs – izlaižu starpības salīdzina nominālo un potenciālo ekonomikas izaugsmi, jeb ir ekonomikas *labo – slikto* laiku mērījums. Ja šis skaitlis ir pozitīvs, tad ekonomika *silst*, ja negatīvs – tad *atdziest*. Objektīva metodes izlaižu starpības noteikšanai turpina būt starptautisks izaicinājums, tomēr, tas ir svarīgs divu iemeslu dēļ – pirmkārt, lai redzētu silšanas vai atdzišanas virzienu – pieaug vai samazinās; un otrkārt, lai varētu atbilstoši ierobežot vai palaist vaļīgāk valsts budžeta izdevumus. Šai metodei ir jau izveidojies praktisks pielietojums pretcikliska budžeta veidošanā par spīti akadēmiskajiem un praktiskajiem strīdiem par labāku rādītāju novērtēšanu.

Budžeta izdevumi un ieņēmumi, un negatīva balance (deficīts)

Fiskālās disciplīnas jomā Latvijas Valdība līdz šim ievēroja FDL noteiktās normas (sk. 2. tabulu), tomēr vienlaikus ikreiz izmantojot visas iespējamās atkāpes, tādējādi palielinot budžeta deficītu līdz tā maksimāli pieļaujamai robežai. Atbilstoši bāzes scenārijā ir noteikti arī maksimāli pieļaujamie budžeta izdevumi un pārējie budžeta parametri.

	2018	2019	2020	2021
Vispārējās valdības izdevumi, milj. eiro	10 891,8	11 386,0	11 950,4	12 223,1
% no IKP	37,8	37,1	36,8	35,7
Vispārējās valdības ieņēmumi, milj. eiro	10 603,7	11 079,1	11 820,5	12 086,1
% no IKP	36,8	36,1	36,4	35,3
t.sk. nodokļu un VSAOI ieņēmumi	8 846,0	9 268,4	9 904,5	10 374,2
% no IKP	30,7	30,2	30,5	30,3
Budžeta balance, milj. eiro	-288,1	-306,9	-129,9	-137,0
deficīts/pārpalikums, % no IKP	-0,9	-1,0	-0,4	-0,4

2. tabula. Vispārējās valdības budžeta rādītāji. Avots: Latvijas Stabilitātes programma 2018-2021. gadam.

Valsts parāda līmenis nemazinās

Iespēja kāpināt valsts parāda apmēru 2008.-2010.gada finanšu krīzes laikā ļāva mīkstināt krīzes ietekmi uz ekonomiku un iedzīvotājiem. Diemžēl arī pēckrīzes posmā budžets tika sastādīts un izpildīts ar deficītu, kas kāpināja valsts parāda apmēru. Pašlaik FDL ierobežo valsts parādu 60% apmērā no IKP.

	2018	2019	2020	2021
Vispārējās valdības parāds, milj. eiro	11 064,7	11 478,0	12 340,0	12 188,9
% no IKP	38,4	37,4	38,0	35,6
uz 1 ekonomiski aktīvo iedzīvotāju, eiro	11 877,2	12 484,8	13 605,0	13 628,4

3. tabula. Vispārējās valdības parāds. Avots: Latvijas Stabilitātes programma 2018-2021. gadam, Padomes aprēķini.

Neskatoties uz to, ka parāds pret IKP ir salīdzinoši stabils pēdējos gados, taču attiecībā uz vienu iedzīvotāju (it īpaši ekonomiski aktīvo iedzīvotāju) slogs ikgadēji pieaug (sk. 3. tabulu).

2022. gadam makroekonomikas un fiskālās politikas rādītāji Padomes modelī tika prognozēti saglabājot attīstības tempus, kādi tie bija prognozēti Stabilitātes programmā 2021. gadam.

Partiju politiskā piedāvājuma fiskālās ietekmes salīdzinājums pret bāzes scenāriju

Turpinājumā salīdzinām piecu partiju iesniegto scenāriju fiskālos parametrus⁵ ar bāzes scenāriju, ko aprakstījām iepriekš.

Bāzes scenārijs paredzēja, ka līdzšinējā politika un valdības uzņemtās saistības ir pilnībā ietverti valsts budžeta tabulās (tā sauktajā – bāzē), savukārt politiskās partijas varēja norādīt savās programmās un Padomei iesniedzamajos aprēķinos izmaiņas pret bāzes scenāriju. Piedāvājumi, kuri samazina budžeta izdevumus tiek norādīti ar mīnusa zīmi izdevumu pasākumu tabulā un otrādi – pasākumi, kuri prasa budžeta izdevumu palielinājumu norādāmi izdevumu tabulā ar plus zīmi. Līdzīgi ar budžeta ieņēmumu daļu – ieņēmumus palielinošie pasākumi iekļaujami tabulā ar plus zīmi, bet ieņēmumus samazinošie pasākumi – ar mīnusa zīmi.

Piemēram, tāda veida pasākumi kā pensiju un sociālo pabalstu indeksēšana pašlaik spēkā esošajā budžeta likumā saglabātos līdzšinējā apmērā, bet partijām, piedāvājot grozījumus spēkā esošajā kārtībā, būtu jāaprēķina to ietekme izdevumu palielināšanas vai samazināšanas virzienā.

Līdzīgi bāzes scenārijā aprēķināts, piemēram, finansējums aizsardzībai 2% apmērā no IKP katru gadu, bet jaunas politikas ieviešanas rezultātā izdevumu tabulā vajadzētu atspoguļot izmaiņas, palielinot vai samazinot izdevumus.

Nodokļu ieņēmumi bāzes scenārijā atspoguļoti atbilstoši Finanšu ministrijas vērtējumam Latvijas Stabilitātes programmā 2018.-2021. gadiem, pamatojoties uz pašlaik spēkā esošo juridisko ietvaru. Lai īstenotu politikas izmaiņas, nodokļu ieņēmumu palielinājums jāatspoguļo ieņēmumu tabulā ar "plus" zīmi, bet nodokļu atlaides un pasākumi, kuri samazina ieņēmumus – ar "mīnus" zīmi.

Šoreiz Padome neuzņēmās lomu izvērtēt, cik akurātas ir fiskālās ietekmes prognozes no politisko partiju puses. Padome uzskata, ka partiju eksperti ir rūpīgi pētījuši iespējamo fiskālo ietekmi un partijas amatpersonas, nonākot pie varas, uzņemtos īstenot piedāvātos pasākumus, garantējot sagaidītā fiskālā efekta sasniegšanu.

Budžeta bilances pārmaiņas: no milzu deficīta līdz nelielam pārpalikumam

Politika attiecībā uz budžeta bilanci ir centrālais jautājums politiskajām partijām, veidojot politikas ievirzi nākamajam četru gadu ciklam.

Salīdzinot partiju politisko prioritāšu priekšlikumu – gan ieņēmumu, gan izdevumu pusē – rezultātu, kas galā veido valsts budžeta bilanci, jāsecina, ka dažādas partijas paredz gan bilances pasliktināšanos, gan arī uzlabošanos, salīdzinot ar bāzes scenāriju (sk. 4. tabulu).

Nacionālā apvienība, vienīgā aptaujas dalībiece no koalīcijas partijām, uzskata pašreizējo budžeta bilanci par atbilstošu un piedāvā politikas prioritātes, saglabājot bilanci atbilstoši bāzes scenārijam. Līdzīgs rezultāts bija arī Attīstībai/Par!, kuru izdevumu un ieņēmumu priekšlikumi spēja saglabāt bāzes scenārija vidējo četru gadu ietekmi.

NSL un JKP budžetu veidotu ar lielāku deficītu, salīdzinot ar bāzes scenāriju – vidēji katru gadu par attiecīgi 1,3% un 0,5% no IKP lielāku. Tas nozīmētu ekonomikas sildīšanu un drošības spilvena deldēšanu apstākļos, kad ekonomika aug strauji.

⁵ Politisko partiju aptaujas atbilžu salīdzinošais MS Excel fails pieejams Padomes mājaslapā šeit: http://fdp.gov.lv/files/uploaded/politisko_partiju_aptauja_atbildes.xlsx

Stingrāku fiskālo politiku piedāvā Progresīvie, paredzot bilances uzlabošanos par caurmērā 0,6% pret IKP katru gadu tuvāko četru gadu laikā.

Periods	Bāzes scenārijs	Jaunā konservatīvā partija	Nacionālā apvienība	No sirds Latvijai	Attīstībai/Par!	Progresīvie
2019.	-1,0	0,2	0,0	-1,4	0,3	0,1
2020.	-0,4	-0,3	0,0	-1,3	0,3	0,4
2021.	-0,4	-0,9	0,0	-1,3	-0,1	0,7
2022.	-0,4	-1,0	0,0	-1,2	-0,3	1,0
Vidēji 2019.-2022.	-0,5	-0,5	0,0	-1,3	0,0	0,6

4. tabula. Budžeta bilance⁶, pārmaiņas pret bāzes scenāriju (pirmā kolona), % no IKP (+ bilances uzlabojumi / - bilances pasliktināšanās).

Piedāvāto izmaiņu rezultātā visas partijas nodrošinātu budžeta bilanci ne sliktāku kā -3% no IKP katru gadu (sk. 5. tabulu). Tomēr tikai trīs partijas vidēji četru gadu posmā ievēro Fiskālās disciplīnas likuma (FDL) normu par to, ka strukturālā bilance ik gadu budžetā nedrīkst būt mazāka par -0,5% (šeit izmantots pieņēmums, ka strukturālā bilance līdzinās nominālajai bilancei). Tai skaitā Progresīvie paredz strukturāli sabalansētu budžetu četru gadu posmā. JKP un NSL plāno ievērojami zemāku vidējo budžeta bilances līmeni četru gadu posmā nekā to pieļauj FDL.

Periods	Bāzes scenārijs	Jaunā konservatīvā partija	Nacionālā apvienība	No sirds Latvijai	Attīstībai/Par!	Progresīvie
2019.	-1,0	-0,8	-1,0	-2,4	-0,7	-0,9
2020.	-0,4	-0,7	-0,4	-1,7	-0,1	0,0
2021.	-0,4	-1,3	-0,4	-1,7	-0,5	0,3
2022.	-0,4	-1,4	-0,4	-1,6	-0,7	0,6
Vidēji 2019.-2022.	-0,5	-1,1	-0,5	-1,8	-0,5	0,0

5. tabula. Kopējā budžeta bilance⁷, esošais bāzes scenārijs un partiju piedāvājumi jaunam scenārijam, % no IKP.

Valsts parāda līmeņa pārmaiņas: tomēr vairāk to, kas spēs mazināt parādu

Prakse sagatavot un izpildīt budžetu ar deficītu izraisa valsts parāda pieaugumu, lai finansētu starpību starp izdevumiem un ieņēmumiem. Līdz šim tas ir bijis galvenais valsts parāda pieauguma faktors. Padomes aptaujas modelī veikts pieņēmums par to, ka budžeta bilance ir vienīgais faktors, kurš ietekmē valsts parāda līmeni. Protams, politisko partiju plāni pieņemt un izpildīt budžetu ar deficītu rezultējas pieaugošā valsts parādā.

Aptaujas dalībnieki paredz dažādus scenārijus valsts parāda līmeņa (relatīvi pret IKP) rādītāja attīstību (sk. 6. tabulu). Sabalansēts budžets ļauj Progresīvo piedāvājumā līdz 2021. gadam panākt valsts parāda samazināšanos pret IKP par 1% punktu. Nacionālās apvienības piedāvājumā valsts parāda pret IKP rādītājs nemainās, bet Attīstībai/Par! un NSL piedāvājumā valsts parāds pieaug. Uzmanības vērts ir JKP

⁶ Budžeta bilanču salīdzinājumi gadu griezumā pieejami ziņojuma MS Excel faila pielikuma lapā "Bilance".

⁷ Budžeta bilanču salīdzinājumi gadu griezumā pieejami ziņojuma MS Excel faila pielikuma lapā "Bilance".

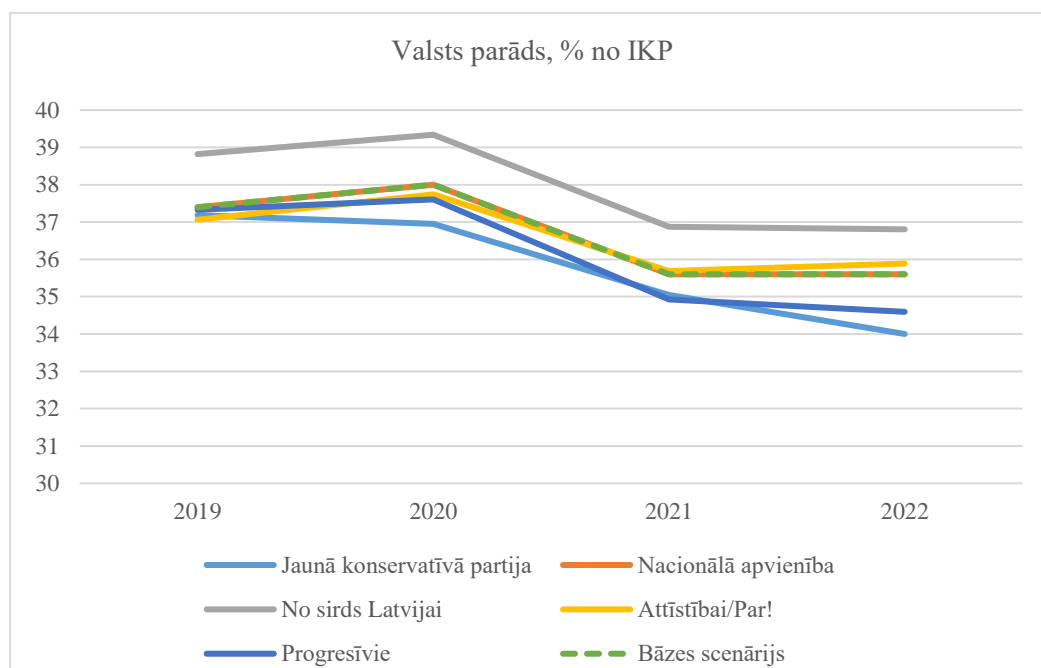
priekšlikums – kompensēt budžeta deficīta finansēšanai nepieciešamos finanšu līdzekļus un arī mazināt valsts parāda apmēru pārdodot valsts aktīvus⁸.

Periods	Bāzes scenārijs	Jaunā konservatīvā partija	Nacionālā apvienība	No sirds Latvijai	Attīstībai! / Par	Progresīvie
2019.	37,4	-0,2	0,0	1,4	-0,3	-0,1
2020.	38,0	-1,0	0,0	1,3	-0,3	-0,4
2021.	35,6	-0,6	0,0	1,3	0,1	-0,7
2022.	35,6	-1,6	0,0	1,2	0,3	-1,0

6. tabula. Valsts parāda līmenis⁹, pārmaiņas pret bāzes scenāriju, % no IKP (- parāda samazinājums / + parāda pieaugums).

Visu partiju plāni četrus gadus paredz, ka ekonomikas pieaugums apsteigs valsts parāda pieaugumu (sk. 2. attēlu), kas nozīmē zināmu automatisku ietekmi uz to, ka arī valsts parāds samazinās. Straujāk mazinot valsts parāda apmēru, tā kā tas ir JKP un Progresīvie piedāvājumā, varētu tikt ietaupīti budžeta izdevumi valsts parāda pakalpošanai – abos gadījumos straujāk nekā bāzes scenārijā.

Pozitīvi vērtējamās atbildes ļauj izšķirt divas pieejas: gan atbildīgāku pieeju plānojot budžetu, gan arī paredzot papildu pasākumus tieši parāda mazināšanai.

2. attēls. Valsts parāda pieņēmumi, % no IKP. Avots: Politisko partiju aptauja, 2018.

⁸ Pilns citāts no JKP iesniegtās anketas: "Esam gatavi pārdot Latvijas iedzīvotājiem, pensiju fondiem un ārvalstu investoriem dažu lielo valsts uzņēmumu akcijas (sākotnēji ap 20%), lai priekšlaicīgi atmaksātu daļu no valsts parāda, mazinot arī ikgadējās valsts parāda apkalpošanas izmaksas (ap 15 milj. eiro). Tas arī uzlabotu valsts uzņēmumu pārvaldi un darbošanos pēc privāto kompāniju principiem; valdēs un padomēs partiju "kadri" tiktu nomainīti ar profesionāliem, uz biznesa rezultātiem vēršiem vadītājiem."

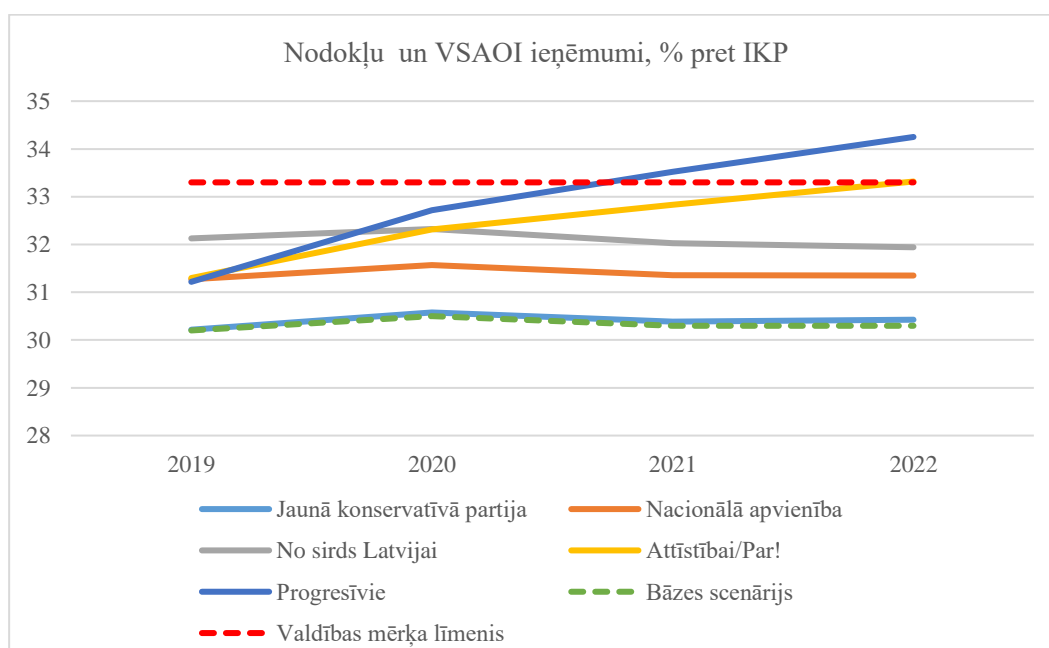
⁹ Valsts parāda salīdzinājumi gadu griezumā pieejami ziņojuma MS Excel faila pielikuma lapā "Parāds".

Nodokļu iekasējamība uzlabosies

Būtiskākās atšķirības konstatējamas ir politisko partiju piedāvājumā attiecībā uz budžeta ieņēmumiem (sk. 7. tabulu). Visas aptaujā piedalījušās politiskās partijas plāno palielināt nodokļu iekasējamību, salīdzinot ar bāzes scenāriju, lai gan tas notiktu dažādā apmērā. JKP vērtē, ka nodokļu pasākumu ieviešanas rezultātā nodokļu ieņēmumi pieaugtu četru gadu laikā par 0,1% pret IKP, salīdzinot ar bāzes scenāriju, bet lielāku nodokļu ieņēmumu kāpumu ir plānojuši Progresīvie (4% punktu no IKP pieaugums) un Attīstībai/Par! (attiecīgi 3% punktu pieaugums). Padome necentās pārskatīt politisko partiju ekspertu vērtējums par budžeta ieņēmumu pasākumu iespējamo fiskālo ietekmi.

Periods	Bāzes scenārijs	Jaunā konservatīvā partija	Nacionālā apvienība	No sirds Latvijai	Attīstībai / Par	Progresīvie
2019.	30,2	0,0	1,1	1,9	1,1	1,0
2020.	30,5	0,1	1,1	1,8	1,8	2,2
2021.	30,3	0,1	1,1	1,7	2,5	3,2
2022.	30,3	0,1	1,1	1,6	3,0	4,0

7. tabula. Nodokļu ieņēmumu līmenis¹⁰, pārmaiņas pret bāzes scenāriju, % no IKP (– ieņēmumu samazinājums / + ieņēmumu pieaugums).

3. attēls. Nodokļu un VSAOI ieņēmumu pieņēmumi, % no IKP. Avots: Politisko partiju aptauja, 2018.

Sasniegt 33% no IKP nodokļu iekasējamību Progresīvie plāno jau sākot ar 2021. gadu, bet Attīstībai/Par! sasniegt šo līmeni 2022. gadā (sk. 3. attēlu). Panākt nodokļu iekasējamību 33% apmērā no IKP ir bijis pēdējo trīs valdību mērķis, bet tuvošanās tam ir notikusi ļoti lēni. Citas politiskās partijas nav iezīmējušas pasākumus, kuri varētu sasniegt šī nodokļu iekasējamības mērķa sasniegšanu tuvāko četru gadu laikā.

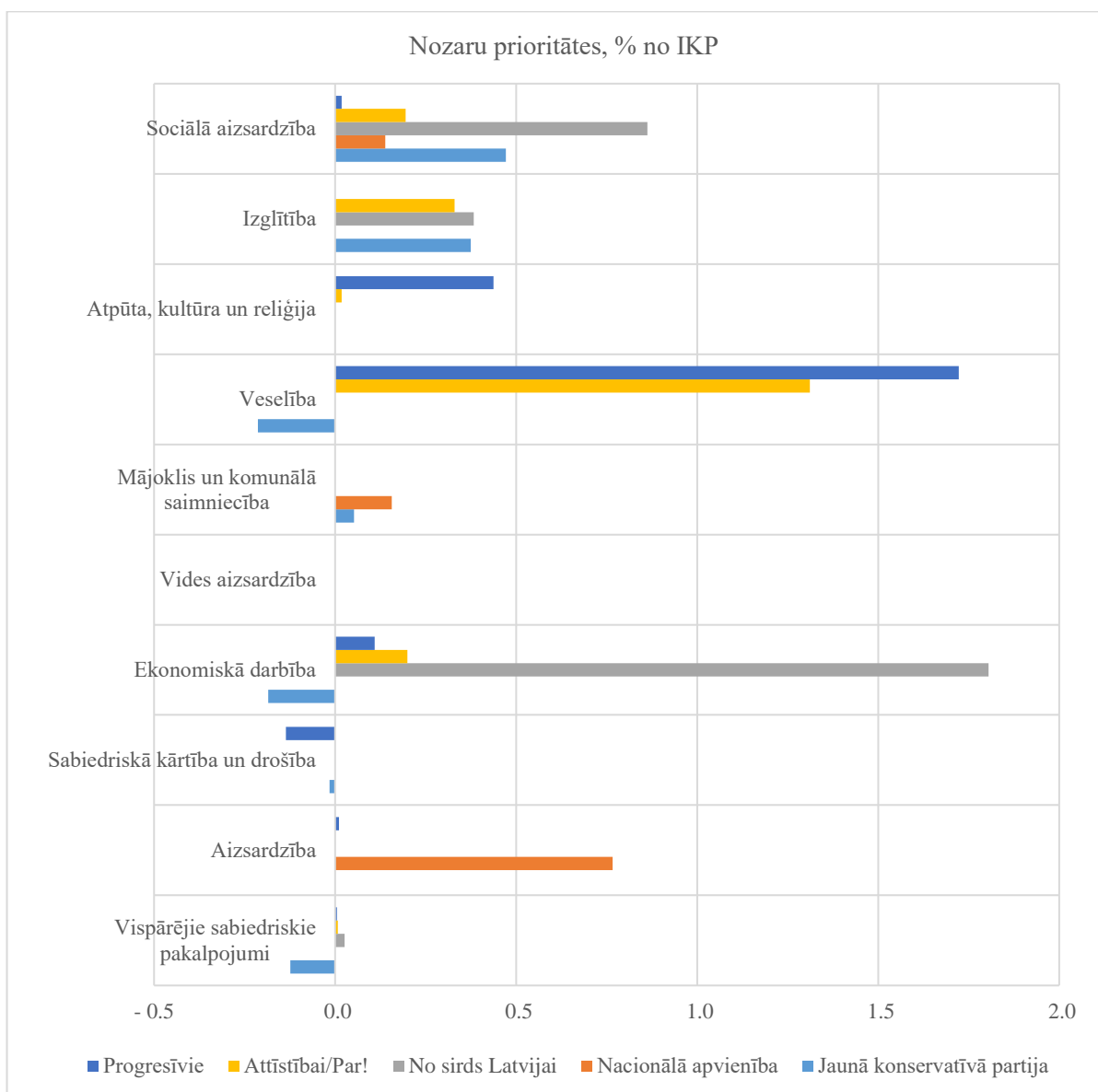
¹⁰ Nodokļu iekasējamības salīdzinājumi gadu griezumā pieejami ziņojuma MS Excel faila pielikuma lapā "Nodokļi pret IKP".

Izdevumu prioritātes: uzsvars uz sociālo aizsardzību

Viens no būtiskākajiem jautājumiem aptaujā saistīts ar izdevumu prioritātēm, kuras politisko partiju eksperti ir novērtējuši nākamajiem četriem gadiem. Visstraujāk izdevumu apjomu paredz kāpināt NSL (par 3,1% no IKP vidēji gadā), kā arī Progresīvie (par 2,2% gadā) un Attīstībai/Par! (par 2,1% gadā). Savukārt JKP paredz, ka izdevumu apjoms vidēji gadā augtu tikai par 0,4%.

Atbilstoši partiju iesniegtajai informācijai Padome ir sagatavojusi šo izdevumu prioritāšu salīdzinājumu atbilstoši starptautiskajai valdības funkciju klasifikācijai (COFOG) (sk. 4. attēlu). Visas politiskās partijas paredz papildu izdevumus sociālajai aizsardzībai, bet nepieciešamību kāpināt kopējos izdevumus veselības aprūpei saskata Progresīvie un Attīstībai/Par!. Lauksaimniecība un ceļu būve un uzturēšana papildus sociālajai aizsardzībai ir nopietnas NSL prioritātes, bet izdevumi valsts aizsardzībai virs 2% no IKP ir būtiska NA prioritāte.

Kopumā visbūtiskāk izdevumus paredz kāpināt gan NSL, gan Progresīvie, savukārt vispiesardzīgākie izdevumu kāpināšanā ir JKP.

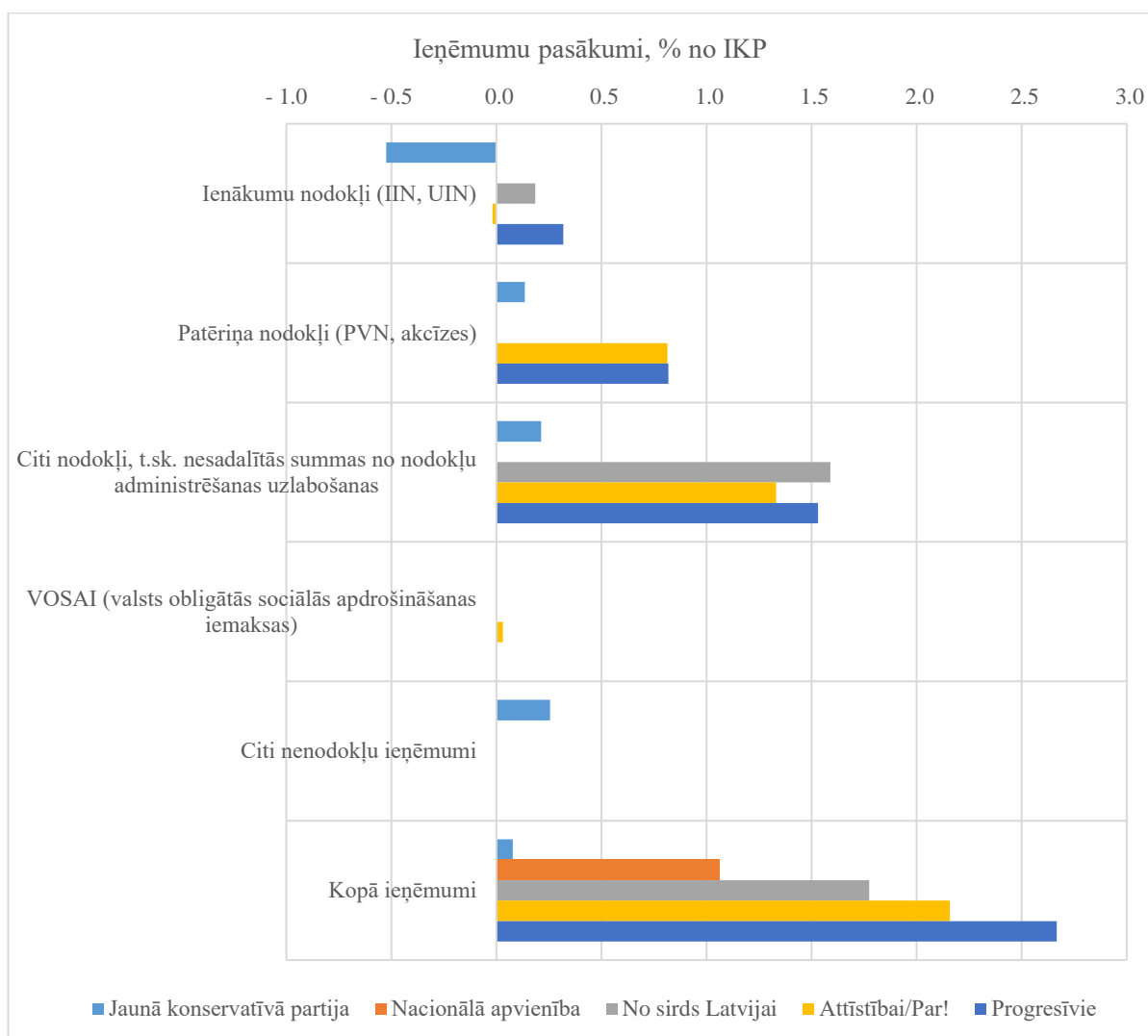

4. attēls. Nozaru prioritātes, vērtējot no izdevumu palielināšanas vai samazināšanas puses, % no IKP. Avots: Politisko partiju aptauja, 2018.

Ieņēmumu pasākumu politisko partiju piedāvājums

Priekšlikumos neiezīmējas vienotas tendences atsevišķu ieņēmumu grupu izcelšanai un partijām veidojas dažāds piedāvājums budžeta ieņēmumus stiprināšanai (sk. 5. attēlu). Padome necenšas padziļināti vērtēt to, cik reāli ir novērtēta fiskālā ietekme dažādām politikas iniciatīvām budžeta ieņēmumu daļā. Tomēr atsevišķos gadījumos vienādu pasākumu ieviešanai partiju eksperti ir vērtējuši pilnīgi pretējas ietekmes uz budžeta rezultātiem. Tā minimālās algas paaugstināšana tiek atspoguļota kā faktors gan budžeta ieņēmumu palielinājumam, gan arī samazinājumam. Tāpat nav pilnīgas pārliecības par to, vai izmaksas un citu ieņēmumu samazinājuma apsvērumi ir pilnībā ņemti vērā, prognozējot ieņēmumu pieaugumu. Vairākos gadījumos tiek prognozēts budžeta ieņēmumu pieaugums no OIK reformām vai subsidētās elektroenerģijas nodokļa atjaunošanas, lai gan šie pasākumi var radīt vienlaikus lielus valsts budžeta izdevumus vai radīt tiesvedības riskus un konkrētus zaudējumus valsts budžetam.

Nacionālā apvienība uzņemtās sasniegt būtisku budžeta ieņēmumus pieaugumu, neatšifrējot konkrētus pasākumus to sasniegšanai. Atsevišķus ieņēmumu politikas prioritātes pasākumus Padomei bija grūti attiecināt uz ieņēmumu klasifikācijas kategorijām. Dažas partijas prognozē būtisku budžeta ieņēmumu pieaugumu atsevišķu ekonomiku veicinošu vai sociālu pasākumu veikšanas rezultātā, piemēram, tiešmaksājumu palielināšanās lauksaimniekiem, reformas tiesu sistēmā, izglītībā vai likvidējot bērnumamus.

5. attēls. Ieņēmumu pasākumi, vērtējot no ieņēmumu palielināšanas vai samazināšanas puses, % no IKP. Avots: Politisko partiju aptauja, 2018.

Politisko partiju fiskālā atbildība

Partiju (JKP un Attīstībai/Par!) priekšlikumos ienākumu un kapitāla nodokļos iezīmējas samazinājums, galvenokārt palielinot ar iedzīvotāju ienākuma nodokli neapliekamo minimumu. NSL paredz, ka ekonomikas un sociālās attīstības pasākumi veicinās ienākuma nodokļu ieņēmumu pieaugumu.

Lielākus nodokļu ieņēmumu pieaugumus partijas prognozē no preču un pakalpojumu nodokļu pasākumiem, kā arī nodokļu administrēšanas uzlabošanas.

Budžetā tiks veidotas rezerves

Ik gadu valsts budžetā tiek veidotas rezerves, kuras izmanto neparedzētiem gadījumiem vai arī kuras kalpo kā nodrošinājums novirzēm no budžeta plāna. Šādu rezervju veidošanu paredzēja arī bāzes variants, lai gan politisko partiju eksperti šeit varēja ienest savas korekcijas.

Padome ļoti pozitīvi vērtē, ka visas partijas apstiprina vajadzību veidot rezerves budžetā. Salīdzinot ar bāzes scenāriju, JKP paredz nedaudz palielināt rezervju veidošanu, bet Progresīvie paredz, ka varētu nodrošināt darbību samazinātu rezervju apstākļos, taču no otras puses arī piedāvā ieviest papildu rezerves veidu – krīžu sociālo seku novēršanas rezervi.

Ir izpratne par fiskālajiem riskiem

FDL nosaka valdības atbildību par fiskālo risku novērtēšanu un vadību. Ar fiskālajiem riskiem šeit saprot notikumus, kuri var izraisīt neplānotas novirzes no fiskālo mērķu sasniegšanas. Fiskālo risku apzināšana un kvantificēšana paaugstina varbūtību, ka tiks sagatavots un ieviests adekvāts risku vadības mehānisms, lai mazinātu šo risku negatīvo ietekmi.

Padome ļoti pozitīvi vērtē, ka gandrīz visas partijas paplašina savu redzējumu, spējot novērtēt potenciālos papildu riskus, kas var ietekmēt valsts budžetu. JKP un Attīstībai/Par! atsevišķiem riskiem piedāvā kvantitatīvo aplēsi.

Salīdzinošie partiju rezultāti, ja iesniegta tikai viedokļa atbilde – procedurāli korekti

Vērtējot ZZS un Saskaņas iesniegtās viedokļa vēstules, Padome pozitīvi atzīmē abu partiju atbildīgo un procedurāli precīzo pieeju Latvijas valsts fiskālā ietvara veidošanā, taču vienlaikus uzskata, ka sabiedrība būtu ieguvēja, ja abas partijas būtu sagatavojušas un publiskojušas arī savu vīziju konkrētākās kvantitatīvajās aprisēs.

Pēc anketēšanas termiņa Padome saņēma KPV viedokļa e-pastu, kura saturam var piekrist, jo Padome pirmajā aptaujas reizē nebija nodrošinājusi detalizētu metodoloģisko aprakstu, atstājot brīvības iespējas politiskajām partijām. Intervijās Padome vien piedāvāja pāris aprēķinu principus, kas varēja nebūt pietiekami anketas ātrai aizpildei.

Padome pozitīvi novērtē Jaunās Vienotības sagatavoto anketu un pievieno to citu partiju sagatavotajiem materiāliem, tomēr neiekļauj to šajā analītiskajā apskatā, tā kā šie piedāvājumi tika iesniegti pēc noteiktā termiņa beigām.

Fiskāli būtiski jautājumi politisko partiju programmās

Neatkarīgi no iesniegtajām anketām Padome veica virspusēju Centrālajā vēlēšanu komisijā iesniegto 4000 zīmju partiju programmu apskatu no fiskālās pārvaldības viedokļa.

ZZS paredz turpināt atbildīgu valsts budžeta politiku, veidot sabalansētu budžetu, nodrošināt stabilu un prognozējamu reformēto nodokļu sistēmu. Tikmēr Latvijas centriskā partija piedāvā nepieļaut valsts parāda palielināšanos, kas pēc būtības nozīmētu bezdeficīta budžeta izpildi, vai arī izmantot valsts aktīvu pārdošanu, kā līdzekli budžeta deficīta finansēšanai.

Attīstībai/Par! paredz kāpināt nodokļu iekasējamību līdz 35% no IKP. Galvenie līdzekļi šī mērķa sasniegšanai būtu ievērojami samazināt ēnu ekonomiku, paplašinot nodokļu bāzi, atcelt izņēmumus un padarīt nodokļu sistēmu progresīvāku un caurspīdīgāku.

Diemžēl citos gadījumos partiju programmās biežāk ir uzskaitīti dažādi pasākumi, kuru ieviešana prasītu lielus budžeta izdevumus vai būtisku budžeta ieņēmumu samazinājumu, lielākoties nenorādot adekvātus finansēšanas avotus. Citos gadījumos nav paskaidrots, kādi pasākumi tiks veikti, lai sasniegtu konkrētus programmatiskos mērķus. Vismazāk detalizēti ir valsts kases piepildīšanas pasākumi, kas apgrūtina to fiskālās ietekmes novērtēšanu.

Ne visos gadījumos partiju programmās iekļautās politiskās prioritātes parādījās arī Padomei iesniegtajās anketās, kaut arī var sagaidīt, ka šiem pasākumiem var būt ievērojama fiskālā ietekme. Tas norāda uz iespējām pilnveidot politisko partiju piedāvājumu un sniegt pamatotākus aprēķinus par to fiskālo ietekmi.

Tomēr Padome atzīmē to, ka politiskās partijas, kuras iesniedza anketas, bija daudz vairāk iedziļinājušās atbildīga budžeta procesa detaļās un vairāk domājušas par iespējām sabalansēt izdevumu prioritātes ar smagām izvēlēm, veidojot budžeta ieņēmumu daļu.

Nākamie soļi

Padomei un politiskajām partijām pirmo reizi Latvijā īstenojot šādu fiskālās disciplīnas aptauju saistībā ar plānotajām Saeimas vēlēšanām 2018. gada 6. oktobrī **galvenais panākums bija sadarbība un atsauce**. Aptauja būtu laba iespēja padziļināt politisko partiju piedāvājumu priekšvēlēšanu procesā un uzlabot izpratni par politiskā procesa un finanšu seku sabalansēšanu.

Piedaloties aptaujā, partijas apliecināja savu briedumu un spēju domāt par reformām arī konkrētu izmaksu kategorijās. Reformu saturs un aprēķinu pieņēmumi ir partiju ziņā, **taču detalizēts vērtējums par politisko prioritāšu finanšu atspoguļojumu, tai skaitā konkretizēti ieņēmumu pasākumi, bija izšķirīgā pazīme, kas nošķir šo aptauju no publiski pieejamām partiju 4000 zīmju programmām.**

Iedzīvotāji sagaida partiju spēju līdzsvarot budžetu ekonomikas labajos un sliktajos laikos, kā arī spēt domāt par sabiedrības interesēm, tad partiju iesniegtās anketas dod iespēju iedzīvotājam vērtēt šo partiju analītisko (profesionālo) kapacitāti.

Padome sagaida, ka rūpīgs darbs priekšvēlēšanu posmā, uzlabojot politisko priekšlikumu fiskālās ietekmes vērtējumu un konkretizējot plānus politisko prioritāšu sasniegšanai, veicinās politiskās diskusijas kvalitāti. Šis darbs pēc vēlēšanām palīdzēs valdības deklarācijas un atbilstošo finanšu plānu sagatavošanā tām politiskajām partijām, kuras guvušas vēlēšanu atbalstu, lai veidotu jaunas valdības kodolu. Arī opozīcijas partijām būtu svarīgi apzināties, ka politiskās izvēles ir ar zināmu fiskālo ietekmi un budžeta līdzekļu izlietošana mazākas prioritātes pasākumiem samazina to pieejamību svarīgāku mērķu sasniegšanai. Opozīcijas partijām arī jāapzinās, ka kādu dienu tās var kļūt par koalīcijas dalībniekiem, un to tālāko darbu noteiks iepriekšējo valdību fiskālās politikas sekas.

Padome sagaida komentārus un kritiku par veikto aptauju, kā arī priekšlikumus tās uzlabošanai, ja veidosies atbalsts šādas sadarbības turpināšanai. No līdzšinējās sadarbības varam secināt, ka atkārtotajai aptaujai būs daudz svarīgāk pievērst uzmanību savlaicīgākai politisko prioritāšu formulēšanai un plašākai diskusijai par to fiskālās ietekmes reālu vērtējumu.

Padome šī procesa veicināšanai varētu veikt pētījumu par starptautisko pieredzi, uzlabojot politiskā piedāvājuma formulēšanu, lai konkrētie rīcības plāni un finanšu ietekme uzlabotu to kvalitāti.

Šī ziņojuma autoru vārdā gribētos lūgt arī citām politiskajām partijām aktīvāk iesaistīties aptaujas procesā un sadarboties tā, lai varētu nonākt līdz galamērķim, sagatavojot un iesniedzot to piedāvājumu anketas formā.

Izmantotā literatūra

CPB Netherlands Bureau for Economic Policy Analysis (2017a) *Charted Choices 2018-2021. Chapter 1 and 2, the headlines*, pieejams: <https://www.cpb.nl/sites/default/files/omnidownload/Charted-Choices-2018-2021.pdf>

CPB Netherlands Bureau for Economic Policy Analysis (2017b) *Analysis economic and budgetary effects of the financial appendix to the Coalition Agreement*, pieejams: <https://www.cpb.nl/sites/default/files/omnidownload/CPB-Communication-4oct2017-Analysis-of-the-financial-appendix-to-the-coalition-agreement.pdf>

Kalsone, D. (2018) *Lēnā tuvošanās valsts budžetam*, pieejams: http://fdp.gov.lv/files/uploaded/20180625_tuvosanas_budzetam.pdf

Latvijas Stabilitātes programma 2018.-2021.gadam. 2018. gada aprīlis, pieejama: <https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/2018-european-semester-stability-programme-latvia-lv.pdf>

Fiskālās disciplīnas uzraudzības starpzinojums (viedoklis) par Latvijas Stabilitātes programmu 2018.-2021. gadam. 2018. gada aprīlis, pieejams: http://fdp.gov.lv/files/uploaded/FDP_1_08_409_20180406_Starpzinojums.pdf

SKDS aptauja par valsts budžeta disciplīnu 2016., 2017. un 2018. gadā, pieejama: <http://fdp.gov.lv/petijumi-un-aptaujas>, 2018. gada aptaujas kopsavilkums pieejams: http://fdp.gov.lv/files/uploaded/20180817_aptaujas_kopsavilkums_SKDS.pdf

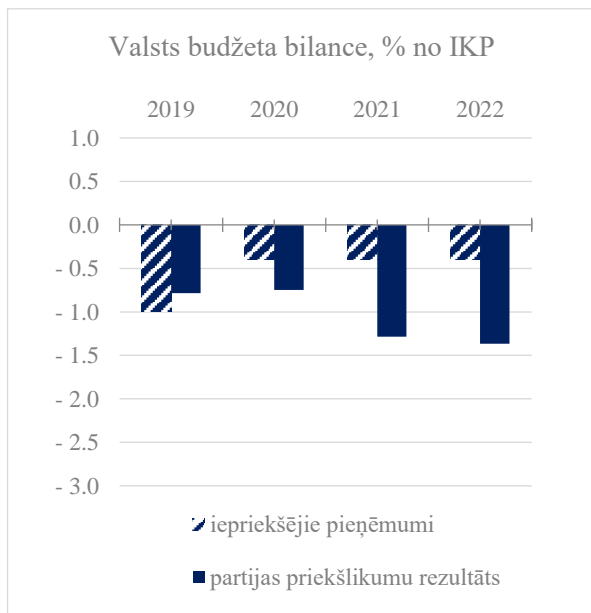
Politisko partiju aptauja par fiskālo disciplīnu 2018. gadā, pieejama: <http://fdp.gov.lv/politisko-partiju-aptauja-par-fiskalas-disciplinas-jautajumiem>, 2018. gada partiju aptaujas anketa pieejama: http://fdp.gov.lv/files/uploaded/politisko_partiju_aptauja_jautajumi.xlsx
partiju atbilžu kopsavilkums pieejams: http://fdp.gov.lv/files/uploaded/politisko_partiju_aptauja_atbildes.xlsx

Politisko partiju programmas 2018. gada Saeimas vēlēšanām, pieejamas: <https://sv2018.cvk.lv/pub/CandidateLists>

1. pielikums. Politisko partiju priekšlikumu kopsavilkums: budžeta bilances un valsts parāda izmaiņas

Visos turpmākajos attēlos ir izvēlētas vienādas skalas, tuvināti ievērojot partiju iesniegtās maksimālās vērtības. Anketu kopsavilkums pieejams šeit:

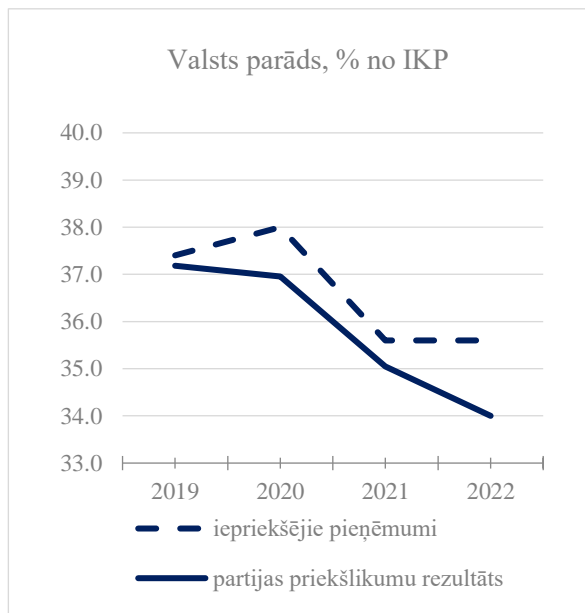
http://fdp.gov.lv/files/uploaded/politisko_partiju_aptauja_atbildes.xlsx

1a.attēls. Valsts budžeta balance: iepriekšējie pieņēmumi un JKP priekšlikumi, % no IKP

Visa Jaunās konservatīvās partijas iesniegtā anketa pieejama šeit:

http://fdp.gov.lv/files/uploaded/politisko_partiju_aptauja_atbildes_konservativie.xlsx

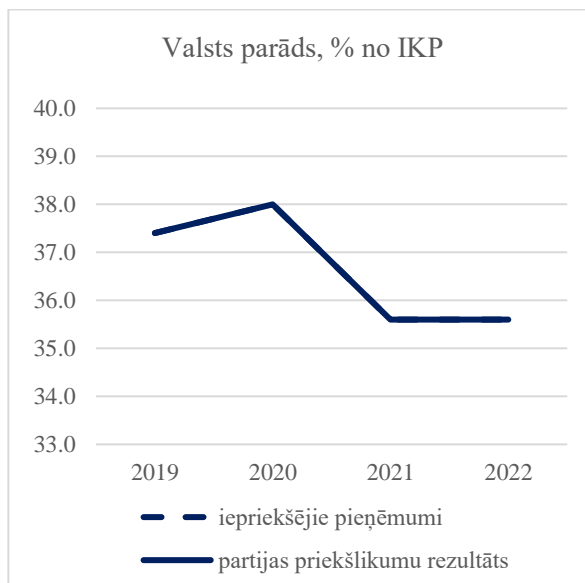
1b.attēls. Valsts parāds: iepriekšējie pieņēmumi un JKP priekšlikumi, % no IKP

2a.attēls. Valsts budžeta balance: iepriekšējie pieņēmumi un Nacionālās apvienības priekšlikumi, % no IKP

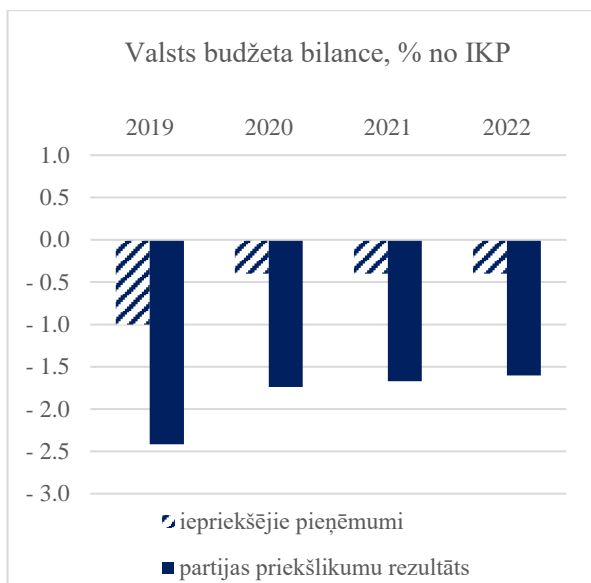
Visa Nacionālās apvienības iesniegtā anketa pieejama šeit:

http://fdp.gov.lv/files/uploaded/politisko_partiju_aptauja_atbildes_nacionala_apvieniba.xlsx

2b.attēls. Valsts parāds: iepriekšējie pieņēmumi un Nacionālās apvienības priekšlikumi, % no IKP

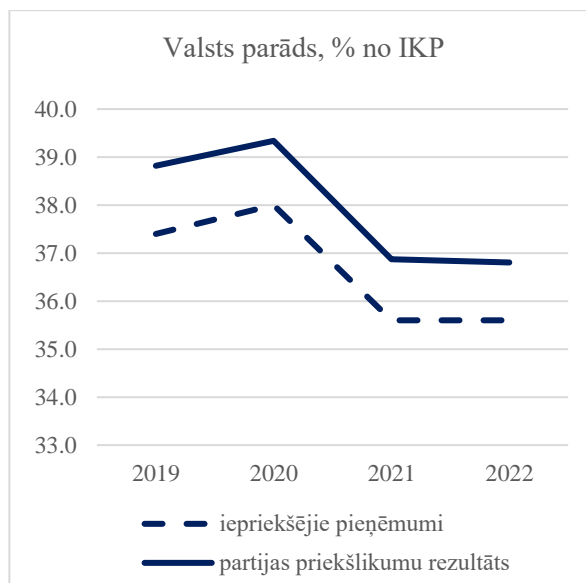
Politisko partiju fiskālā atbildība

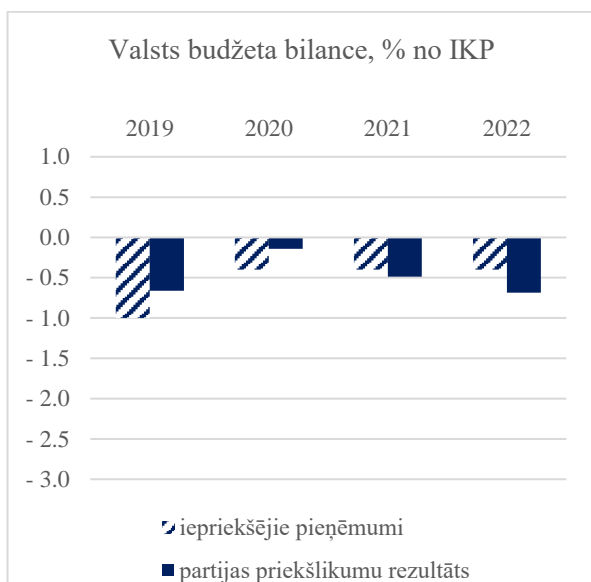
3a.attēls. Valsts budžeta balance: iepriekšējie pieņēmumi un NSL priekšlikumi, % no IKP

Visa No sirds Latvijai iesniegtā anketa pieejama šeit:

http://fdp.gov.lv/files/uploaded/politisko_partiju_aptauja_atbildes_NSL.xlsx

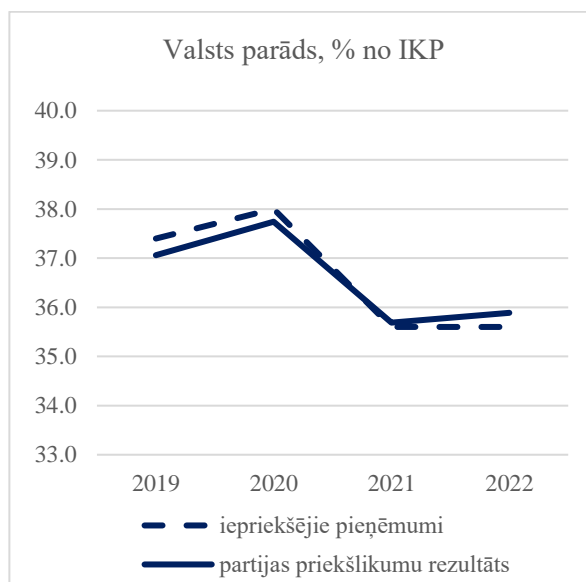
3b.attēls. Valsts parāds: iepriekšējie pieņēmumi un NSL priekšlikumi, % no IKP

4a.attēls. Valsts budžeta balance: iepriekšējie pieņēmumi un Attīstībai/Par! priekšlikumi, % no IKP

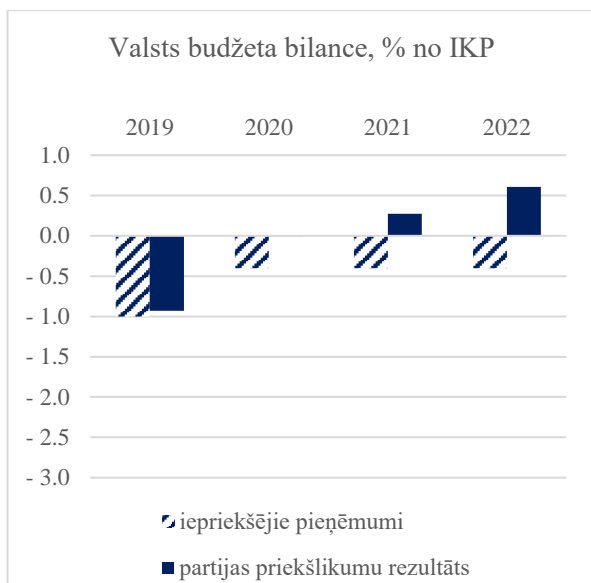
Visa Attīstībai/Par! iesniegtā anketa pieejama šeit:

http://fdp.gov.lv/files/uploaded/politisko_partiju_aptauja_atbildes_AttistibaiPar.xlsx

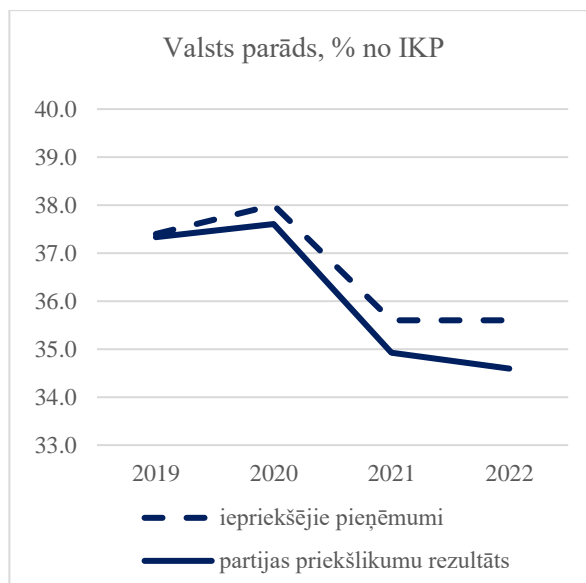

4b.attēls. Valsts parāds: iepriekšējie pieņēmumi un Attīstībai/Par! priekšlikumi, % no IKP

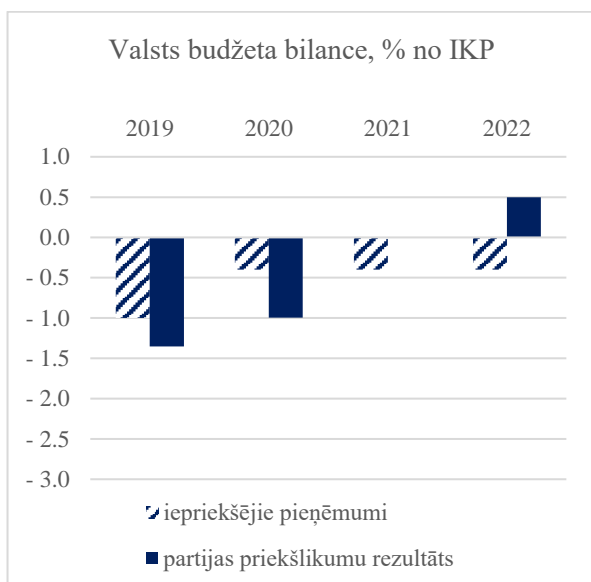
Politisko partiju fiskālā atbildība

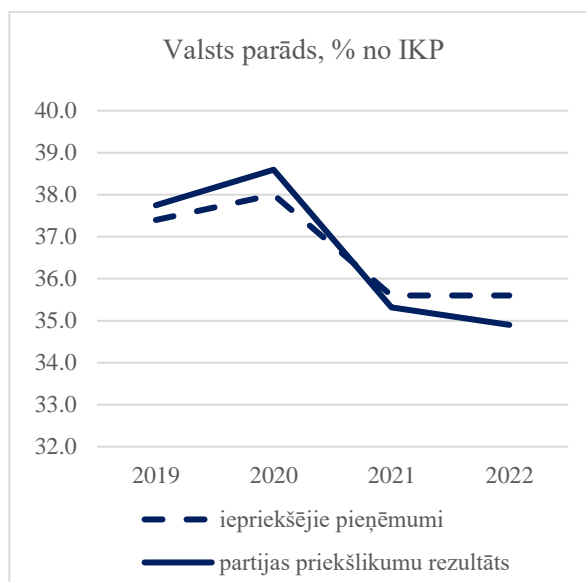
5a.attēls. Valsts budžeta balance: iepriekšējie pieņēmumi un Progresīvie priekšlikumi, % no IKP
Visa Progresīvo iesniegtā anketa pieejama šeit:
http://fdp.gov.lv/files/uploaded/politisko_partiju_aptauja_atbildes_Progresivie.xlsx

5b.attēls. Valsts parāds: iepriekšējie pieņēmumi un Progresīvie priekšlikumi, % no IKP

6a.attēls. Valsts budžeta balance: iepriekšējie pieņēmumi un JV priekšlikumi, % no IKP
Visa Jaunās Vienotības iesniegtā anketa pieejama šeit:
http://fdp.gov.lv/files/uploaded/politisko_partiju_aptauja_atbildes_jauna_vienotiba.xlsx

6b.attēls. Valsts parāds: iepriekšējie pieņēmumi un JV priekšlikumi, % no IKP